

Gregorius de Verlichter staat op het punt koning Tiridates (Trah) van zijn varkenskop te verlossen, waarna die zich bekeert (ca. 1635, door Francesco Fracanzano, San Gregorio Armeno-kerk Napels)

Hoe koning Trah bekeerd werd

'Ik ga niet elke zondag naar de kerk,' zegt Ara Petrosjan, een 36-jarige socioloog uit Jerevan die als tolk en begeleider van buitenlandse groepen brood verdient, 'maar ik voel mij wel verbonden met ons geloof. Dat is, daarvan ben ik van overtuigd. Het geloof als Armeniërs bindt.' Hij is niet de enige die erover denkt in Armenië. Kerk en staat zijn er al sinds het begin 4de eeuw met elkaar verweven. Joost Vermeulen vertelt hoe het begon.

De kathedraal van Etsjmidzin, gebouwd in de 5de eeuw op de plek van de oorspronkelijke basiliek uit ca. 315.

Volgens de traditie brachten de apostelen Thaddeus en Bartholomeus in de eerste eeuw het evangelie naar Armenië, toen het nog een onafhankelijk koninkrijk was. Het christendom sloeg er in elk geval aan: vanaf het midden van deze eeuw wordt in bronnen een bisschopszetel

in Ardaze genoemd. Deze plaats ligt nu in Noord-Iran, niet ver van de grens met Azerbeidzjan. Beide zendelingen moesten hun geloof ergens rond 70 met de marteldood bekopen. Ook veel vroege Armeense christenen werden vervolgd en omgebracht en dit bleef zo nadat hun koninkrijk in 165 een vazalstaat werd van het Romeinse

Rijk. Vooral tijdens de regering van keizer Diocletianus (284-305) vonden in Armenië op grote schaal christenvervolgingen plaats.

Wonder

Maar toen gebeurde een wonder – althans volgens de overlevering. 'De apostelen en de martelaren hebben ons land uitverkoren maar de heilige Gregorius heeft ons een kerk geschonken,' aldus een informatiebord bij het klooster van Hor Virap, dat aan de voet van de berg Ararat is gebouwd. Elke Armeniër kent het verhaal dat zich naar verluidt hier in 301 heeft afgespeeld. De hoofdrolspelers zijn Gregorius de Verlichter, die vanwege zijn evangeliseren al dertien jaar gevangenzit in een gat in de grond; de wrede en 'zieke' koning Tiridates III – volgens een middeleeuws handschrift had God vanwege zijn vervolging van de christenen zijn gezicht veranderd in een varkenskop – en Tiridates' dochter. De prinses is door de standvastigheid van Gregorius overtuigd geraakt van zijn heiligheid en heeft zich heimelijk tot het christendom bekeerd. Zij overtuigt uiteindelijk haar vader ervan dat Gregorius hem kan genezen. Gregorius wordt bevrijd, vergeeft de koning zijn zonden en geneest hem inderdaad. Tiridates (of Trah) bekeert zich vervolgens tot het christendom en zijn hele volk volgt hem daarin. Gregorius wordt daarna de eerste patriarch. Of het zo gegaan is? Historici vinden het jaar 314 veel waarschijnlijker voor de stichting van de Armeense staatskerk, en geven ook een andere reden: Tiridates onderhield als vazalkoning nauwe banden met Rome, waar onder keizer Constantijn I het christendom langzamerhand terrein won. In 313 werd het Edict van Milaan uitgevaardigd, dat de geloofsvrijheid voor christenen vastlegde. Tiridates zou, door een jaar later het christendom in zijn rijkje tot staatsgodsdienst te verheffen, aan Rome duidelijk hebben willen maken dat hij begreep hoe de wind waaide. Hoe het ook precies is gegaan, hij stichtte wel de eerste staatskerk. De Romeinen zelf volgden pas in 380.

Alfabet

De verspreiding van het nieuwe geloof werd aanvankelijk gehinderd door het feit dat lang niet iedereen in Armenië het Grieks of Syrisch beheerste, de talen waarin de Bijbel en andere religieuze geschriften opgesteld waren. Een eigen schrift bestond nog niet. De geleerde monnik Mesrop Masjots (361-440) ontwierp daarom een alfabet dat aansloot bij de gesproken taal van de Armeniërs. Dit bevatte voor bijna elke klank die het Armeens kende een apart teken, waardoor het Armeense schrift veel meer tekens (39) heeft dan het Griekse of Latijnse alfabet. In de 5de eeuw heeft het christendom zich vervolgens verspreid tot in de verste hoeken van het bergachtige Armenië. In dezelfde eeuw raakten de Armeense christenen afgesneden van de katholieke moederkerk. Gedurende de eerste eeuwen van het christendom was er een heftige fundamentele discussie ontstaan over de 'aard van Christus'. Grof gezegd ging het om de vraag of Christus één ondeelbare 'geest' had waarin het goddelijke en het menselijke samenkwamen, of dat hij twee naturen bezat, een menselijke en een goddelijke.

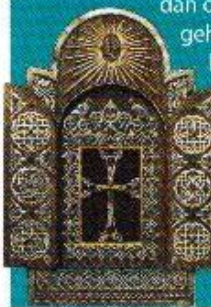
Leidende Armeense geestelijken hingen de één-natuurleer aan en trokken zich uit de moederkerk terug toen op het Concilie van Chalcedon (451) de twee-naturenleer tot dogma van de (katholieke) kerk werd verheven. Sindsdien is de Armeense kerk een autocefale kerk, die zichzelf bestuurt en niet van de moederkerk afhankelijk is en de liturgievieringen in de eigen taal houdt. Anders dan bij de katholieken mogen Armeense priesters getrouwd zijn, al moet hun huwelijk

Klooster Hor Virap en de Ararat (foto Andrew Behehilian via Wikimedia Commons).

Ararat

Vanuit het klooster van Hor Virap heeft men een magnifiek uitzicht op de Ararat, net over de grens met Turkije. Voor Armeense christenen is deze berg heilig. De verering gaat terug op het middeleeuwse geschiedverhaal dat de stamvader van de Armeniërs, Hajk, een nakomeling was van een zoon van Noach. Deze is volgens het Bijbelverhaal Genesis met zijn familie in de ark gestrand op de flanken van de Ararat toen het water na de zondvloed ging zakken. Een van de belangrijkste relikwieën van de Armeense kerk is dan ook een stuk hout van de ark. Het wordt gehuld in een rijk bewerkte reliëkschrijn, bewaard in Etsjmiadzin. Dit relikwie zou deze zomer te zien zijn geweest op een grote tentoonstelling in het Drents Museum over (vooral) de prehistorie van Armenië, maar die is vanwege de coronamaatregelen verplaatst naar het voorjaar van 2021. Voor informatie zie www.drentsmuseum.nl

van vóór hun priesterwijding dateren en worden bisschoppen alleen uit de ongehuwde clerus gekozen.

Verbonden

Leken hebben bij de bisschopskeuze en veel andere kerkelijke zaken opvallend veel invloed. Zij ervaren een sterke verbintenis met hun kerk, en deze relatie heeft vele politieke omwentelingen overleefd. Armenië heeft lange perioden niet eens als nationale staat bestaan en kende ongeveer vijftig jaar lang een communistisch bewind dat het geloof onderdrukte. Armenië is sinds het uiteenvallen van de Sovjet-Unie weliswaar een democratie, en kerk en staat zijn formeel gescheiden, maar in de praktijk heeft de kerk op alle terreinen van de maatschappij enorme invloed. 'De Heilige Armeense Apostolische Kerk vormt de ruggengraat van het Armeense volk,' zo vertolkt Asjogik Karapetjan een breed gedragen inzicht. 'Vader Asjogik' is priester en tevens directeur van het Kathedraalsmuseum in Etsjmiadzin (het antieke Vagarsjapat). In deze stad in het westen van het land werd begin 4de eeuw kort na de bekering van koning Tiridates de eerste kathedraal ter wereld gebouwd, die nog altijd bestaat. Etsjmiadzin is daarom het spirituele centrum van Armenië en UNESCO-Werelderfgoed.

Joost Vermeulen is journalist.

VERDER LEZEN

- **Maghakia Ormanian**, *The Church of Armenia, Anylyu nacer* (Publishing, 2018)